

6. Обозний В.В. Краєзнавча підготовка вчителя: теоретичні і організаційно-практичні аспекти / В.В. Обозний. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2001. – 254 с.
  7. Остапец А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся : методические рекомендации / А.А. Остапец. – М. : РМАТ, 2001. – 87 с.
  8. Педагогіка туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, Г.С. Цехмістрова. – К. : Видавничий дім "Слово", 2004. – 296 с.
  9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 5-12 класи. – К. : Перун, 2005. – 144 с.
- Стаття надійшла до редакції 23.05.2010р.

УДК 371.134:81

І.Й. Халимон
к. пед. н., доцент,
Ніжинський державний
університет імені М. Гоголя

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статті проаналізовані зарубіжні публікації по проблемі використання навчальних стратегій. Вияснена сутність і основні характеристики навчальних стратегій, приведена їх класифікація і модель навчання з використанням ними. Сделан вывод о важности овладения учебными стратегиями с точки зрения формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка.

Ключевые слова: учебные стратегии, учебно-познавательная компетенция, профессиональная компетентность, будущий учитель иностранного языка.

У статті проаналізовано зарубіжні публікації з проблеми використання навчальних стратегій. З'ясовано сутність та основні риси навчальних стратегій, подано їх класифікацію та модель навчання з використанням ними. Зроблено висновок про важливість оволодіння навчальними стратегіями з точки зору формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Ключові слова: навчальні стратегії, навчально-пізнавальна компетенція, професійна компетентність, майбутній учитель іноземної мови.

The author of the article analyses foreign researches concerning the problem of using learning strategies. The essence and main features of learning strategies are clarified, their classification and a model of teaching to use them are presented. The conclusion is made about the importance of being able to use learning strategies from the point of view of formation a future foreign language teacher's professional competence.

Key words: learning strategies, learning-cognitive competence, professional competence, a future teacher of a foreign language.

Постановка проблеми. Суспільство завжди ставило високі вимоги до якості професійної діяльності вчителя, і зокрема – вчителя іноземної мови. У психолого-педагогічній літературі для якісної характеристики педагогічної діяльності часто використовується категорія професійної компетентності, під якою ми розуміємо здатність ефективно виконувати професійні обов'язки в результаті оволодіння професійними компетенціями вчителя іноземної мови – загальнокультурною, педагогічною, психологічною, лінгводидактичною, іншомовною комунікативною (до складу якої входять мовна (лінгвістична), мовленнєва, соціокультурна компетенції), навчально-пізнавальною. Оволодіти всіма цими компетенціями, особливо в умовах кредитно модульної системи навчання, у якій робиться наголос на самостійному оволодінні знаннями, може лише людина, яка вміє ефек-

тивно пізнавати навколишній світ, оволодівати знаннями і вміннями, тобто людина, яка володіє навчально-пізнавальною компетенцією.

Аналіз останніх досліджень. Дослідники визначають навчально-пізнавальну компетенцію учня як сукупність компетенцій у сфері самостійної пізнавальної діяльності, яка включає елементи логічної, методологічної, загальнонавчальної діяльності, що співвідносяться з реальними об'єктами пізнання. Сюди відносяться знання і вміння цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії, самооцінювання навчально-пізнавальної діяльності [2].

У методиці навчання іноземних мов загальнонавчально-пізнавальна компетенція розглядається як сукупність знань, здібностей, умінь і навичок, що зумовлюють пізнавальну активність людини під час мовленнєвої діяльності. Вона охоплює: 1) декларативні знання (знання про світ, про різні сфери життя); 2) соціокультурні і міжкультурні знання, тобто знання, притаманні певній культурі або такі, що мають універсальний характер, розуміння подібностей і відмінностей між культурами рідної країни і країни (країн) мови, що вивчається; 3) знання специфіки мовної системи вивчуваної мови; 4) індивідуально-психологічні особливості людини, що дозволяють їй успішно здійснювати мовленнєву діяльність, а також навички і уміння, що забезпечують успішне і ефективне оволодіння нерідною мовою і культурою [1, с. 170].

Навчально-пізнавальна компетенція як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, звичайно, охоплює набагато ширше коло знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень, мотивів тощо. Але, однією з базових вимог до компетентного фахівця, безумовно, є досконале володіння технологією вивчення іноземної мови та способами самостійного опанування знань і розвитку іншомовних навичок і умінь. Відповідно, роль викладача полягає не тільки в тому, щоб навчити студента іноземної мови і культури, але й у тому, щоб навчити як їх вивчати, тобто дати не лише знання, але й інструменти для їх здобуття і навчити ними ефективно користуватися. Таким інструментами є навчальні стратегії. Незважаючи на декларування важливості умінь і здатності ефективно, самостійно і усвідомлено навчатися, у вітчизняній науково-педагогічній літературі проблемі їх формування приділяється недостатньо уваги. У той же час це питання активно досліджується іноземними вченими.

Зважаючи на це, **метою статті** є аналіз зарубіжних публікацій, присвячених проблемі використання навчальних стратегій у сфері оволодіння мовною діяльністю з точки зору формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Відповідно до мети завдання статті полягають у тому, щоб: 1) розглянути сутність, характеристики та класифікацію навчальних стратегій, які використовуються у вивченні іноземної мови; 2) визначити їх роль у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Основний зміст статті. Під навчальною стратегією розуміють особливі дії, прийоми або техніки, які використовуються тими, хто навчається, з метою підвищення ефективності власного навчання [6, с. 8]

Характеризуючи навчальні стратегії, дослідники зазначають, що вони:

- 1) роблять внесок для досягнення головної мети – комунікативної компетенції;
- 2) дозволяють студентам бути більш самокерованими;
- 3) розширюють роль викладача;
- 4) орієнтовані на розв'язання проблем;
- 5) є специфічними діями, які чинить викладач;
- 6) залучають багато аспектів особистості студента, не лише пізнавальний;
- 7) підтримують навчання як безпосередньо, так і опосередковано;
- 8) їх не завжди можна спостерігати;
- 9) часто є усвідомленими;
- 10) ними можна навчити користуватися;
- 11) є гнучкими;
- 12) зазнають впливу низки факторів [6, с. 9].

Існує велика кількість навчальних стратегій і їх класифікацій. Відповідно до однієї з класифікацій навчальні стратегії поділяються на метакогнітивні, когнітивні, соціальні та емоційні [5]. Метакогнітивні стратегії передбачають міркування про процес навчання, як от планування, моніторинг, аналіз, оцінювання навчання. Вони не пов'язані безпосередньо з навчанням. На противагу їм, когнітивні стратегії – розумові операції, які передбачають пряме застосування або трансформацію навчальних умінь або матеріалів. Вони включають такі стратегії як повторення, організацію, підсумовування, резюмування, образне представлення, перенесення і переробка/ уточнення. Соціальні стратегії – це способи кооперації і взаємодії тих, хто навчається, з іншими людьми у процесі навчання. Вони включають запитання до вчителя або однолітків і запитання для отримання пояснення. І, нарешті, емоційні стратегії стосуються контролю емоцій або негативних думок стосовно продовження навчання. Прикладами таких стратегій є самопереконання і самозаохочення.

Перебуває з наведеною класифікація Р. Оксфорд [6], відповідно до якої стратегії поділяються на прямі і непрямі. Перші включають мнемічні, пізнавальні і компенсаторні стратегії. Як передбачає саме слово “прямі”, ці стратегії безпосередньо пов'язані з процесом вивчення мови. Автор визначає мнемічні стратегії як такі, що допомагають студентам зберігати і відновлювати в пам'яті нову інформацію; когнітивні стратегії – такі, що дають змогу студентам розуміти і продукувати мовлення багатьма різними способами; компенсаторні стратегії дозволяють тому, хто навчається користуватися мовою незважаючи на наявні значні прогалини у знаннях. Щодо непрямих стратегій, то вони включають метакогнітивні, емоційні та

соціальні стратегії, опис яких в цілому співпадає з наведеним вище.

Зупинимося детальніше на класифікації, наведеній групою авторів з National Capital Language Resource Center (США). Відповідно до неї 20 найбільш часто використовуваних стратегій поділено на дві категорії – метакогнітивні (можна застосовувати під час виконання практично будь-якого завдання, базуються на рефлексії власного мислення) та стратегії для виконання завдання (визначаються специфікою завдання і ресурсів студентів) [3]. Дослідники виділяють чотири основних метакогнітивних стратегій, кожна з яких передбачає володіння певними конкретними вміннями:

- *планування власного навчання* (спланувати хід виконання завдань; поставити цілі; вирішити, як досягти мети);
- *контроль над процесом навчання* (визначити найкращий підхід до навчання; знайти найкращі умови для навчання; шукати можливості для практикування; сконцентрувати уваги на завданні);
- *моніторинг* (під час виконання завдання: перевіряйте свій прогрес; перевіряйте, чи розумієте ви, що вам говорять; перевіряйте власне мовлення: чи розуміють мене?);
- *оцінювання* (після виконання завдання: оцініть результат; оцініть використання стратегій; оцініть ефективність використання стратегій під час виконання завдання).

Стратегії для виконання завдань поділяються на 4 категорії відповідно до типу ресурсів, які використовуються студентами.

Використання наявних знань (опора):

- використання фонових знань (пригадайте, що вам про це відомо і подумайте, як його можна застосувати, виконуючи завдання; створіть асоціативні зв'язки);
- використання натяків (використовуйте контекст і власні знання, щоб з'ясувати значення; читайте і слухайте “поміж рядків”);
- прогнозування (передбачайте подальшу інформацію; робіть логічні здогадки про подальші події);
- персоналізація (міркуйте про те, як нові поняття стосуються вашого власного життя, досвіду, знань, цінностей, почуттів);
- використання знайомих явищ (застосовуйте лінгвістичні знання з інших мов (у тому числі рідної) до іноземної; упізнавайте подібне);
- заміна/ перефразовування (якщо не знаєте слова іноземною мовою, пригадайте синонім або описову фразу).

Використання уяви:

- використання образного мислення (уявіть/ представте інформацію образно);
- використання реалій/ рольової гри (розігруйте ролі, вивчаючи іноземну мову; застосовуйте як приклади реальні предмети).

Використання організаційних навичок:

- закономірності (застосуйте відоме правило; створіть власне правило; застосовуйте фонетичні правила читання);
- класифікація (класифікуйте слова чи поняття за ознаками);
- використання умовних знаків/ записів (використайте або створіть наочне зображення (діаграми, графіки, таблиці) важливих зв'язків між поняттями; записуйте основні слова і думки);
- підсумовування (створіть подумки, вголос або письмово резюме);
- використання вибіркової уваги (сконцентруйте увагу на необхідній інформації, зворотах, ключових словах, фразах або поняттях).

Використання різних джерел:

- доступ до джерел інформації (використовуйте словник, Інтернет та інші довідкові матеріали; шукайте і використовуйте додаткові джерела інформації; спостерігайте за носіями мови; ставте запитання);
- співпраця (працуйте разом над завданням, допомагаючи один одному; давайте поради і дослухайтеся до того, що вам говорять);
- внутрішній діалог (використовуйте свої внутрішні ресурси, зменшуйте свос хвилювання, нагадуючи собі про свої успіхи, можливості і цілі [3, с. 10-13]).

Як бачимо, спектр навчальних стратегій є досить широким і різноманітним. Звичайно, вони не використовуються всі одночасно, але багато завдань виконуються із залученням кількох різних навчальних стратегій, іноді одночасно, а іноді послідовно. Зауважимо, що навчання стратегій не вимагає окремих підручників, спеціальних навчальних предметів чи особливих видів діяльності. Це більше процес, під час якого студенти вчать читати, писати, слухати, говорити, послуговуючись підходами, які використовує хороший читач, письменник, слухач, промовець. З іншого боку, оволодіння навчальними стратегіями, вимагає спеціальної роботи у цьому напрямі. Зарубіжні дослідники визначають конкретні кроки, які повинні бути здійснені у процесі навчання користування стратегіями:

- 1) оцінювання наявних знань студентів і їхнього досвіду навчання, виявлення проблем;
- 2) прийняття рішення про необхідність застосування певної навчальної стратегії з метою подолання існуючої проблеми;
- 3) моделювання викладачем використання цієї стратегії з використанням техніки “думання вголос”;
- 4) практикування студентів у використанні нової стратегії під керівництвом викладача (зазвичай з використанням роздаткового матеріалу);
- 5) оцінювання студентами власного успіху в оволодінні стратегією, модифікація ними стратегії відповідно до власних потреб, обговорення інновацій з одногрупниками;
- 6) використання стратегії під час виконання домашнього завдання [4, с.163]

Функції і сфера використання навчальних стратегій не є чітко окресленими. І все ж, навчаючи студентів кожної з них окремо, даючи кожній назву і визначення і використовуючи приклади, викладач дає студентам можливість поговорити про мислення і навчання, усвідомити процес власного навчання. Коли студенти усвідомлюють свій стиль навчання і навчальні стратегії, у них може виникнути бажання розширити репертуар стратегій. Але навіть якщо цього не станеться, у них може з'явитися нове розуміння того, як, коли і чому вони використовують ці стратегії [3, с. 9].

Зарубіжні дослідники наводять важливі причини для навчання навчальних стратегій під час вивчення іноземної мови:

- високий ступінь метакогнітивної усвідомленості допомагає студентам обирати доречні стратегії для виконання конкретного завдання;

- більшість студентів можуть навчитися використовувати навчальні стратегії більш ефективно;

- значна частина стратегій може використовуватися для виконання різних завдань, але більшості студентів потрібна допомога у перенесенні знайомої стратегії на нові проблеми;

- навчання використання навчальних стратегій може підвищити мотивацію студента двома головними шляхами: підвищуючи впевненість студентів у власній здатності навчатися і забезпечуючи їх спеціальними прийомами для успішного оволодіння мовою;

- студенти, які навчилися як і коли використовувати навчальні стратегії, стають більш упевненими в собі і здатними вчитися незалежно [3, с. 3].

Як свідчать дослідження, час і зусилля витрачені на навчання з використанням навчальних стратегій, варті того, адже студенти при цьому вчаться бути незалежним у своєму навчанні, отримують інструмент для контролю процесу навчання загалом і зокрема процесу вивчення мови.

Висновки. Аналіз сутності навчальної стратегії, її характеристик, видів навчальних стратегій дає можливість зробити однозначний висновок про необхідність опанування цими стратегіями майбутнім вчителем іноземної мови. Усвідомлене володіння навчальними стратегіями створює умови, з одного боку, для більш ефективного власного навчання, а з іншого – для їх подальшого застосування вчителем у процесі навчання іноземної мови своїх учнів, тобто переходить у галузь методичної компетенції. До того ж, хоча ці стратегії призначені для тих, хто оволодіває іноземною мовою, ознайомлення з ними свідчить, що більшість із них можна ефективно застосовувати у навчанні будь-якого предмета. Саме розробку методики використання навчальних стратегій у викладанні власне практики іноземної мови, а також інших фахових дисциплін розглядаємо як перспективний напрям подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М. : Издательство ИКАР,

Педагогика вищої та середньої школи. – 2010. – Вип. 30.

2009. – 448 с.

2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской. // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

3. Chamot A.U. Developing Autonomy in Language Learners : Learning Strategies Instruction in Higher Education / A.U. Chamot, C. Keatley, C.F. Meloni and others. – Georgetown University : National Capital Language Resource Center, 2006. – 58 p.

4. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching / D. Larsen-Freeman. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 191 p.

5. O'Malley J.M. Learning Strategies in Second Language Acquisition / J.M. Maley & A.U. Chamot. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 260 p.

6. Oxford R. Language Learning Strategies : What Every Teacher Should Know / Rebecca Oxford. – Boston : Heinle & Heinle, 1990. – 342 p.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2010р.

УДК 537.8(07)

О.А. Коновал
к. фізмат. н., доцент,
Криворізький ДПУ

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ КЛАСИЧНОЇ ЕЛЕКТРОДИНАМІКИ

У статті обґрунтовується доцільність використання компетентнісного підходу під час вивчення класичної електродинаміки.

Ключові слова: компетентнісний підхід.

В статье обосновывается целесообразность использования компетентного подхода при изучении классической электродинамики.

Ключевые слова: компетентный подход.

Expedience of the use of competent approach is grounded at the study of classic electrodynamics.

Key words: the competence the approach.

Постановка проблеми. При вивченні фізики є актуальною методична концепція, яка пов'язана з посиленням ролі фізичних теорій і теоретичних узагальнень (Б. Будний, Г. Бушок, С. Каменецький, О. Ляшенко, В. Мултановський, І. Пустильник, А. Пінський, В. Розумовський та інші). Ця концепція не тільки не втратила своєї значущості у наш час, але й проблема її реалізації при вивченні електродинаміки постає ще більш гостро, аніж раніше. Високий рівень формалізації понять, законів, теорії електродинаміки, принципово нові підходи до інтерпретації матерії та взаємодії, якісно інше тлумачення явищ по відношенню до шкільного курсу фізики, породжує не тільки труднощі в засвоєнні навчального матеріалу студентами, а й створює уявлення про відсторонений зміст курсу теоретичної фізики від професійної підготовки вчителя.

Тому, питання про результативність вивчення класичної електродинаміки як релятивістської теорії пов'язуємо з науковим обґрунтуванням і розробкою нової методичної системи навчання у вищих педагогічних навчальних закладах, зі створенням такої системи підготовки фахівців з фізики, яка б відповідала сучасному стану розвитку науки та технологій, вимогам педагогічної професії [4].